

1. Obiekt

MIEJSKI ZAKŁAD WODOCIĄGOWY

2. Czas powstania

1892 - 1896

3. Miejscowość

O P O L E

11. Dawna maszynownia stacji pomp i kotłownia, neg. 700/ 825/4 oraz wieża ciśnień, neg. 700/825/6; orientacja

4. Adres

ul. Oleska 64
Opole

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo opolskie

gmina Opole

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Oppeln do 1945r.

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo opolskie

powiat Opole

8. Właściciel i jego adres

Gmina Opole
Rynek 1, Opole

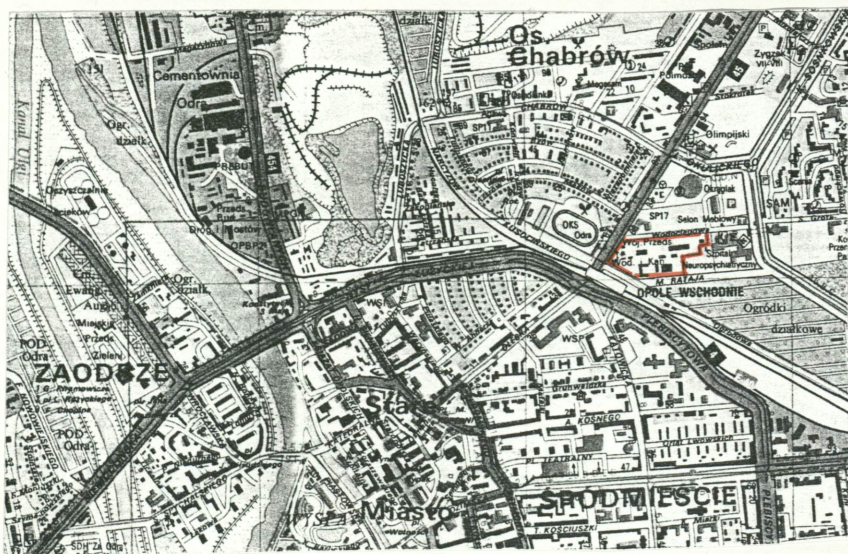
9. Użytkownik i jego adres

Wodociągi i Kanalizacja w Opolu,
Spółka z o.o.
ul. Oleska 64, 45 - 222 Opole

10. Rejestr zabytków

Nr 2076/82

data 03.06.1982

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Już w średniowieczu Opole posiadało wodociąg. Wodę źródłaną prowadzono grawitacyjnie rurami drewnianymi do studni usytuowanej w rynku. W wieku XV część rur drewnianych zastąpiono ceramicznymi. Nowoczesny system wodociagowy pochodzi z końca XIX wieku. Eksploatację nowej sieci wodociagowej, o rurach żeliwnych rozpoczęto 1 lipca 1897 roku. Nowoczesny z-d wodociagowy zbudowano wg. projektu inż. W. Pfeffera z Halle. Wydajność obliczono na 4000 m³ wody na dobę. Koszt budowy wyniósł 600.000 marek. Pompy głębinowe o napędzie parowym podawały wodę, czerpaną z czterech studni wierconych, na filtr piaskowy a następnie do zbiornika umieszczonego 6 metrów nad poziomem terenu. Obok, w przepompowni, zainstalowano dwa leżące silniki parowe o mocy 85 KM każdy. Maszyny parowe i kotły pochodziły z berlińskiej firmy A. Borsig.

Obok przepompowni wzniesiono w roku 1896 wysoką wieżę ciśnień ze zbiornikiem o pojemności 700 m³ umieszczonym na wysokości 29,0 m. W roku 1897 sieć wodociagowa Opola liczyła 21 km. długości. Żeliwne rury rozprowadzające wodę wykonano w Donnesmackshütte w Zabrze i w gliwickiej Hucie Królewskiej. W domach zainstalowano rury ołowiane.

Wodociąg wielokrotnie rozbudowywano i modernizowano. W latach 50-tych wyłączono z eksploatacji filtr piaskowy oraz odżelaziacze otwarte systemu Pieffke stosując w ich miejsce filtry i odżelaziacze zamknięte. W latach 70-tych wyłączono z ruchu starą przepompownię budując w jej miejsce nową. W tym też czasie wyłączono zbiornik wieżowy stosując tłoczenie wody do sieci bezpośrednio - za pomocą pomp o napędzie elektrycznym. W roku 1985 nastąpiła kolejna rozbudowa zakładu. Wzniesiono wiele nowych budynków, m. in. budynek dyrekcji zakładu - zwarty z halą wodomierzową i garażami, także nowy magazyn (1986) oraz budynek biurowy, będący początkowo barakiem kierownictwa budowy. Stary wjazd od ulicy Oleskiej zamknięto. Obecnie wjazd na teren zakładu znajduje się od strony ulicy Ogrodowej.

Od roku 1992 zakład jest własnością gminy Opole.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Zakład Wodociagowy zlokalizowany jest w północno - wschodniej części miasta. Zajmuje teren ograniczony ulicami: Oleską, Ogrodową i Wodociagową. Od wschodu graniczy z nowym osiedlem mieszkaniowym. Od ulicy Oleskiej ogrodzenie stanowi wysoki parkan ze stali kutej. Na terenie starego zakładu, w pobliżu wieży ciśnień zachował się piękny stary drzewostan. Współczesna rozbudowa zakładu wodociagowego rozwijana była w latach 70/80-tych XX w. w kierunku wschodnim. Na historyczny zespół składa się zabudowa o charakterze zróżnicowanym stylowo, m.in. obiekty o charakterze zabytkowym pochodzące z końca XIX wieku. Są to:

Wieża ciśnień - rok budowy 1896/97. Budowla wolnostojąca, założona na rzucie koła, murowana z cegły ceramicznej na zaprawie cementowo - wapiennej, z zewnątrz wyspoinowanej, wewnątrz otynkowanej i bielonej. Dach stożkowy z płyt betonowych wspartych na konstrukcji stalowej. Schody spiralne kamienne. Strop podziornikowy masywny, betonowy. Zbiornik stalowy, nitowany typu Intze. Drzwi drewniane, dwuskrzydłowe. Wieża niepodpiwniczona. Trzon jednoprzestrzenny. Głowica cylindryczna przykryta dachem stożkowym. Elewacje licowane cegłą klinkierową. Detal architektoniczny ceglany. Okna zamykają nadproża odcinkowe. Portal ceglany z ozdobnymi szczytami. W zworniku kamienna plakietka z datą budowy wieży (1896), wyżej kamienna tablica z herbem Opola.

Przepompownia - obecnie magazyn warsztat. Rok budowy 1986. Budynek zwarty od wschodu z dawną kotłownią. Jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony. Ściany zewnętrzne i fundamenty z cegły ceramicznej od zewnątrz wyspoinowane, od wewnątrz otynkowane i podbiałkowane. Dach w konstrukcji kratowej przykryty papą na pełnym deskowaniu. Stolarka okienna stalowa, pojedyncza. Drzwi drewniane, płycinowe, zdobione. Nadświetka drewniane, pojedynczo szklone. Rzut prostokątny. Wnętrze pierwotnie jednoprzestrzenne - wtórnie podzielone na mniejsze powierzchnie. Bryła zwarta, przykryta dwuspadowym dachem o niewielkim nachyleniu. Elewacje symetryczne o rytmicznym układzie otworów okiennych i drzwiowych, umieszczonych w szerokich polach przedzielonych lizenami. Zarówno pola jak i otwory zamykają u góry łuki odcinkowe. Ściany szczytowe symetryczne, pięcioosiowe, z częścią środkową podkreśloną szerokim, półkolistym łukiem z trzema oknami o niejednakowej wysokości. Boczne okna znajdują się w odrębnych polach zwieńczonych łukiem odcinkowym. Okna spoczywają na szerokim cokole przebiegającym na całej szerokości elewacji.

Kotłownia - 1896 - 1897, obecnie pomieszczenia dla dyspozytorów i przechowalnia sprzętu. Jest to niewielki budynek przylegający do wschodniej ściany dawnej pompowni. Zbudowany z czerwonej cegły, przykryty dachem pulpitem o konstrukcji drewnianej, przykrytym papą. Od południa sąsiaduje z nim wysoki, ceglany komin. Rzut kotłowni ma kształt prostokąta. Bryła prostopadłościenna. Budynek jednokondygnacyjny, częściowo podpiwniczony. Elewacje skromne, charakterystyczne dla architektury przemysłowej końca XIX wieku. Trzy duże okna w ścianie wschodniej, umieszczono w polach oddzielonych pilastrami, na których wspierają się spłaszczone łuki odcinkowe. Otwory okienne mają nadproża o analogicznym kształcie. Pod okapem przebiega fryz z ustawionych ukośnie warstw cegieł, powyżej również ceglany schodkowy gzyms.

Budynek studni zbiorczej wzniesiono ok. 1896 r. Jest to niewielki obiekt o ścianach z cegły spoinowanej, z dachem w konstrukcji drewnianej, przykrytym papą. Okna stalowe, pojedyncze. Drzwi drewniane, klepkowe, z przeszklonym trójdzielnym nadświetłem. Budynek ma rzut w kształcie prostokąta, o wymiarach ok. 2,5 x 4 m. Wnętrze jednoprzestrzenne. Wejście na osi ściany wschodniej. W ścianach południowej i północnej po dwa okna umieszczone blisko siebie.

Dokończenie - patrz Załącznik nr 1

14. Kubatura układ przestrzenny - nie dotyczy	15. Powierzchnia użytkowa zakład zajmuje pow. ok. 2 ha	16. Przeznaczenie pierwotne Miejski Zakład Wodociągowy	17. Użytkowanie obecne Miejski Zakład Wodociągowy
18. Prace budowlane i konserwatorskie Miejskie zakłady wodociągowe były wielokrotnie przebudowywane i modernizowane. Obecnie większość budynków znajduje się w trakcie remontu. Zasadnicze elementy historycznego zakładu wodociągowego (maszynownia, relikotłowni z kominem, wieża ciśnieniowa, d. bud. administracyjny, architektura studni zbiorczej, filtra) pozostały bez większych zmian. Powodowane to było tym, że współczesna rozbudowa zakładu przesuwiała nowe obiekty na wsch. od historycznego założenia, którego obiekty co najwyżej zmieniały funkcje.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan zachowania obiektów historycznego założenia bardzo dobry. Remonty wykonywane są na bieżąco.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Historyczny zespół zakładu wodociągowego (od ul. Oleskiej) stanowi zwarty kompleks budowli i budynków charakterystycznych dla technologii produkcji wody przełomu XIX/XX w. To relikty filtra powolnego, wieża ciśnieniowa, maszynownia d. przepompowni, d. kotłownia z kominem, d. bud. administracyjny zakładu, studnia zbiorcza, d. magazyn techniczny. Teren ten jest z dwu stron ogrodzony oryginalnym ogrodzeniem z końca XIX wieku. Zespół i kształtujące go obiekty kwalifikuje się do ochrony prawnej - wpis do rejestru zabytków. Stanowi cenny dokument dziedzictwa cywilizacyjnego Europy, szczególnie m. Opola. Utrzymać układ przestrzenno-architektoniczny zespołu, bryły, plany i elewacje budynków i budowli technicznych. Programy prac remontowych, adaptacyjnych do nowych zadań uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Nie zachowała się dokumentacja techniczna większości obiektów. Inwentaryzacja budowlana wieży ciśnień oraz przekrój komina d. kotłowni, w: archiwum przedsiębiorstwa.

22. Bibliografia

- S. Januszewski "Wassertürme an den Bahnstrecken des Oderlandes - Eine Erbschaft der Zivilisation", XIX Congress of ICOTEC, Wien 1991.
- S. Januszewski Wodociągowe wieże ciśnień woj. poznańskiego, w: Sprawozdania BSiDZT, nr 7, Wrocław 1993, mnps.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)**24. Uwagi różne**

Patrz też: Wodociągowa wieża ciśnień - karta ewidencyjna wykonana w 1994 r. w BSiDZT

25. Opracował Program komputerowy karty - Word for Windows - © BSiDZT S. Januszewski

tekst mgr inż. arch. Anna Broniewska 15 wrzesień 1997 r.

plany, rysunki mgr inż. arch. Anna Broniewska 15 wrzesień 1997 r.

zdjęcia fotogr. mgr inż. arch. Anna Broniewska 15 wrzesień 1997 r.

miejsce przechowywania negatywów BSiDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)**27. Załączniki**

Nr 1 - dokończenie opisu rubr. 13 oraz dokumentacja rysunkowa

Nr 2 - dokumentacja fotograficzna

1. Miejscowość O P O L E	2. Obiekt Zespół MIEJSKI ZAKŁAD WODOCIĄGOWY	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Dokończenie opisu rubr. 13 oraz dokumentacja rysunkowa - sytuacja, verte
------------------------------------	---	--

Dokończenie rubryki nr. 13:

Bryła zwarta, smukła. Dach dwuspadowy o szerokich okapach, wsparty na rzeźbionych krokwiach. Elewacje symetryczne. Otwór drzwiowy i okna o nadprożach w formie płaskiego łuku odcinkowego. Na wysokości 70 cm. przebiega mocno wyeksponowany cokół ceglany. Okna posadowione na gzymsie obiegającym budynek. Następny gzyms, nieco bogatszy, przebiega na wysokości ok. 4 m. od poziomu terenu. Bezpośrednio na nim usytuowano pozorne okienka, a właściwie blendy. W elewacji szczytowej węższe, w bocznej szersze. Nad nimi fryz ceglany i gzyms ze schodkowo ułożonych cegieł.

Zbiornik ziemny wody i filtr powolny - w konstrukcji betonowej i murowanej z cegły. Budowla zagłębiona w ziemię. Pierwotnie zbiornik zawierał złożę piaskowe - filtracyjne. Obecnie budowla służy jako magazyn techniczny. W części nadziemnej budowla przykryta ziemią i porośnięta trawą, ponad którą wystają charakterystyczne wywietrzniki wentylacji grawitacyjnej. Widoczna jest tylko jedna elewacja - od zach. Tutaj wejście do zbiornika i komory zaworów.

Budynek administracyjny (dawniej mieszkalny) - rok budowy ok. 1896. Wzniesiony w tradycyjnej konstrukcji ceglanej. Przykryty dachem o konstrukcji drewnianej, kleszczowo - płatwiowej. Pokrycie - dachówka ceramiczna. Schody z lastriko. Schodki zewnętrzne betonowe. Stolarka okienna i drzwiowa nowa, typowa, drewniana. Rzut w formie wydłużonego prostokąta. Budynek od strony wschodniej zwarty z wąską przybudówką, mieszczącą obecnie szatnię. Bud. wielokrotnie przebudowywany. Wnętrze w układzie korytarzowym, z pomieszczeniami administracyjnymi po obu stronach. Ten sam układ powtórzono w poddaszu. Bryła zwarta, prostopadłościenna, przykryta dachem dwuspadowym z wtórnie wprowadzonym rzędem okien w połaci północnej i południowej. Jednokondygnacyjny, podpiwniczony. Elewacje skromne z cegły spoinowanej. Okna pierwotnie miały nadproża o kształcie łuku odcinkowego, obecnie prostokątne. Gzyms wieńczący ze schodkowo ułożonych cegieł.

Magazyn. Budynek w konstrukcji analogicznej do kotłowni. Rzut prostokątny. Szerokie wrota w ścianie zachodniej. W elewacjach bocznych szereg łukowo przekrytych okien i zamurowanych obecnie drzwi. Wielokrotnie przebudowywany. Obecnie zawiera część magazynową oraz szatnię.

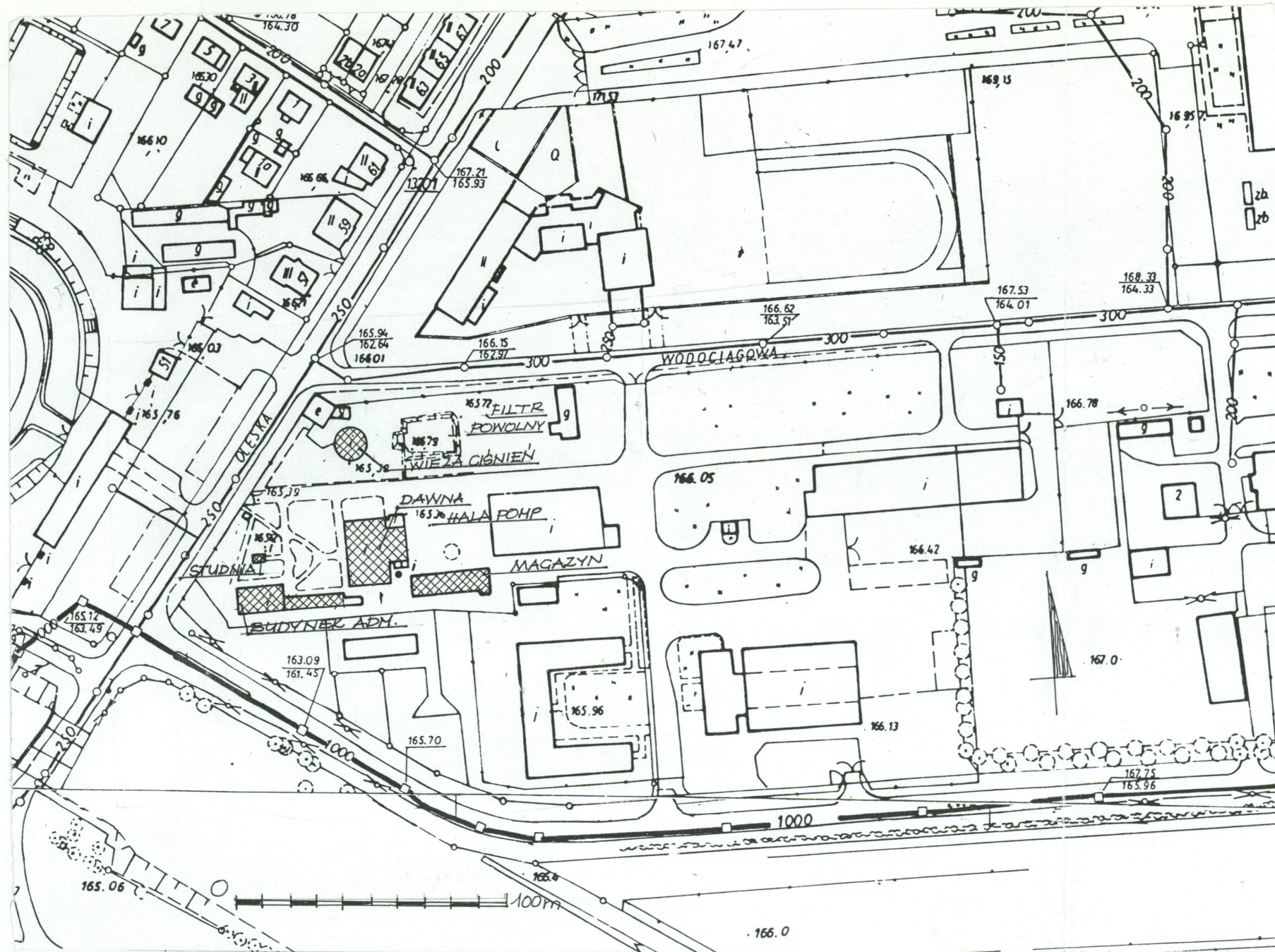
1. Magazyn techniczny, 1896, neg. 700/825/3

Wkładkę założył: mgr inż. arch. Anna Broniewska 15 wrzesień 1997 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

1. Miejscowość

O P O L E

2. Obiekt Zespół

**MIEJSKI ZAKŁAD
WODOCIĄGOWY**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna - verte

1. Dawny filtr powolny i terenowy zbiornik wody, ziemny, 1896, neg. 700/699/5

2. Architektura studni zbiorczej, neg. 700/825/2

3. Bud. dawnej maszynowni stacji pomp, neg. 700/825/3

Wkładkę założył: mgr inż. arch. Anna Broniewska 15 wrzesień 1997 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

4. Relikt d. kotłowni z kominem, neg. 700/567/2

5. Dawny bud. administracji Z-du Wodociagowego, neg. 700/567/3

6. Ogrodzenie z-du od ul. Oleskiej/Wodociagowej, neg. 700/826/3

7. j.w. od ul. Oleskiej, neg. 700/826/2